

ZAMIERZENIA ROZWOJU PRAC NAUKOWO-BADAWCZYCH W ZAKRESIE EKONOMIKI I ORGANIZACJI ROLNICTWA W ZSRR W LATACH 1956—1960

Ministerstwo Rolnictwa ZSRR, Wszechzwiązkowa Akademia Nauk Rolniczych im. Lenina oraz Wszechzwiązkowy Instytut Naukowo-Badawczy Ekonomiki Rolnictwa opracowały projekt planu rozwoju badań naukowych w dziedzinie ekonomiki i organizacji rolnictwa na lata 1956—1960. Projekt ten został przedyskutowany na Wszechzwiązkowej naradzie instytucji naukowo-badawczych w Moskwie. Opracowanie tego planu i szeroka dyskusja nad nim wszystkich zainteresowanych jest rezultatem dwóch zasadniczych uchwał podjętych przez Radę Ministrów oraz KC KPZR w 1956 r., dotyczących rozwoju nauk rolniczych, a mianowicie:

1. uchwały „O sposobach poprawy pracy instytucji naukowo-badawczych w dziedzinie rolnictwa”, oraz

2. uchwały „O sposobach poprawy pracy Wszechzwiązkowej Akademii Nauk Rolniczych im. Lenina”.

Głównym zadaniem stojącym przed rolnictwem radzieckim w obecnym planie jest znaczny wzrost produkcji przy najmniejszych nakładach pracy i środków na jednostkę produkcji. W związku z tym wspomniane uchwały wychodzą z założenia, że obecny stan badań oraz kierunki rozwoju prac naukowo-badawczych, m. in. w zakresie ekonomiki i organizacji rolnictwa, muszą w większym stopniu służyć potrzebom praktyki w rozwiązywaniu trudnych zadań gospodarczych i wymagają większej koncentracji wysiłków rozproszonych ośrodków naukowych. W ten sposób 5-letni plan rozwoju rolnictwa został uzupełniony planem prac naukowo-badawczych, wymagających podjęcia w związku z konkretnymi zadaniami gospodarczymi. Jest to oczywiście,

jak się zastrzegają naukowcy radzieccy, jedynie plan problemowo-tematyczny w niczym nie ograniczający konkretnych zainteresowań i zamierzeń poszczególnych uczonych i ośrodków naukowych.

Ponieważ problem ściślejszego powiązania ośrodków naukowych, a przede wszystkim ekonomistów rolnych, z działalnością gospodarczą jest w Polsce wyjątkowo aktualny, pragnę poinformować o zamierzeniach uczonych radzieckich. Będą to informacje oparte na rozmowach przeprowadzonych w Ministerstwie Rolnictwa ZSRR, Akademii Nauk Rolniczych oraz w Instytucie Ekonomiki Rolnej w Moskwie oraz na niepublikowanych materiałach.

Prace badawcze w dziedzinie ekonomiki i organizacji rolnictwa prowadzą: Akademia Nauk Rolniczych i jej instytut, w szczególności Instytut Ekonomiki Rolnictwa w Moskwie, wydziały i zakłady ekonomiczne w licznych terenowych instytutach, badających kompleksowo rozwój rolnictwa poszczególnych stref ekonomicznych w ZSRR oraz instytuty branżowe, katedry ekonomiki i organizacji produkcji rolnej w uczelniach rolniczych, państwowe ośrodki doświadczalne prowadzone przez ministerstwa, kołchozy i sowchozy, wreszcie przez instytuty i wydziały ekonomiczne podległe Akademii Nauk ZSRR (tzw. Wielkiej Akademii), Akademii Nauk republik, itp. Prace te są więc bardzo rozproszone.

Najpoważniejszą rolę w tych badaniach, zwłaszcza jeśli idzie o prace o charakterze metodycznym i ogólnoteoretycznym, spełnia ośrodek moskiewski, a głównie Zakład Ekonomiki Rolnictwa przy Akademii Nauk Rolniczych, Instytut Ekonomiki Rolnictwa

oraz katedry ekonomiczne Akademii Rolniczej im. Timirjaziewa.

Najlichniejszym i poważnie rozbudowanym jest niewątpliwie Instytut Ekonomiki Rolnej, który podejmuje podstawową problematykę ekonomiczno-rolniczą. O zasięgu tej tematyki mówi duża ilość zakładów i pracowni naukowych, których w Instytucie jest aż 15.

Czytelnika polskiego napewno zainteresuje ich zasięg. Spróbuję więc je wyliczyć. Dzielią się one z grubsza na 4 grupy:

1. zakłady ogólno-ekonomiczne,
2. zakłady ekonomiki przedsiębiorstw,
3. zakłady ocen ekonomicznych i metod analizy, oraz
4. pracownie o charakterze usługowym.

Pierwsza grupa jest najlichniej, są to zakłady:

- normowania i opłaty pracy,
- kosztów produkcji i cen,
- rozmieszczenia, specjalizacji i perspektywicznego planowania rozwoju rolnictwa,
- racjonalizacji procesów produkcyjnych w rolnictwie,
- ekonomicznej efektywności zabiegów agrotechnicznych, zootechnicznych i melioracyjnych.
- ekonomicznej efektywności inwestycji rolniczych.

Do drugiej grupy zaliczyć można następujące zakłady:

- ekonomiki i organizacji produkcji kołchozów,
- ekonomiki i organizacji produkcji MTS,
- ekonomiki i organizacji produkcji sowchozów.

Trzecia grupa to zakłady:

- ekonomicznej oceny użytków rolnych,
- ekonomicznej oceny kompleksowej mechanizacji,
- bieżącej analizy ekonomicznej produkcji rolnej.

I ostatnią — czwartą grupę — tworzą:

- zakład rachunkowości i sprawozdawczości przedsiębiorstw rolnych,
- pracownia kartograficzna,
- zakład informacji naukowej z dziedziny ekonomiki i organizacji rolnictwa zagranicą.

W Instytucie Ekonomiki Rolnej w Moskwie, a podobnie i w innych centralnych instytutach bliżej związanych

z działalnością konkretnych organów gospodarczych i resortów, wiele pracowników i zakładów tworzy się dla wykonania określonych zadań gospodarczych. Ograniczam się w tym miejscu jedynie do zrelacjonowania tego faktu, który przez naszych ekonomistów jest dosyć różnie oceniany.

Celowość podejmowanej problematyki z punktu widzenia potrzeb praktyki gospodarczej jest wysuwana w pracach ekonomicznych w ZSRR na czołowe miejsce. Znajduje to swoje odbicie w zamierzeniach prac naukowo-badawczych w planie 5-letnim.

Oto kilka węzłowych problemów, których opracowaniem mają się zająć w pierwszym rządzie ekonomiści radzieccy.

Główne miejsce w tej problematyce zajmują zagadnienia ekonomiki przedsiębiorstw. Rolnictwo stanowi sumę przedsiębiorstw rolnych i wśród ekonomistów radzieckich rozpowszechniony jest pogląd, że w związku z tym należy badać ekonomikę rolnictwa poczynając od przedsiębiorstwa.

Problem zwiększenia produkcji, podniesienia rentowności oraz organizacyjno-gospodarczego umocnienia kołchozów

Dla jego opracowania ustalono potrzebę podjęcia około 15 zagadnień. Najciekawsze z nich to:

1. metodyka planowania, prawidłowego kojarzenia gałęzi produkcji i zwiększenia produkcji ze 100 ha użytków rolnych przy najmniejszych nakładach pracy i środków,

2. metodyka obliczania wzrostu wydajności pracy w gospodarstwie jako całości, w gałęziach produkcji i przy produkcji poszczególnych artykułów,

3. metodyka planowania nakładów pracy i zapotrzebowania siły roboczej,

4. metodyka obliczania jednostkowych kosztów produkcji,

5. racjonalizacja procesów produkcji, dróg podniesienia wydajności pracy i zmniejszenia nakładów pracy w produkcji polowej i hodowli w poszczególnych strefach,

6. zasady rozrachunku gospodarczego i metody ich wprowadzenia do produkcji,

7. normowanie techniczne i naukowo uzasadnione normy pracy oraz ocena jednostki pracy,

8. poziom i struktura kosztów własnych podstawowych produktów rolnych w różnych rejonach ZSRR,

9. poziom dochodów w kolchozach różnych typów, drogi ich zwiększenia i zasady podziału.

W badaniach jakie zostały już podjęte, zwraca się uwagę na konieczność wykorzystania i uogólnienia specjalnych doświadczeń produkcyjnych. Mają one być prowadzone w konkretnych gospodarstwach. Wskazuje się również na potrzebę krytycznej oceny materiałów sprawozdawczych i opracowania odpowiednich form sprawozdawczości. Tam gdzie to jest celowe, zwraca się uwagę na posługiwanie się chronometrażem i ścisłymi obserwacjami.

Od wyników tych prac badawczych oczekuje się bardzo wiele, a więc nie tylko opracowań metodycznych, ułatwiających prace planistyczne i organizacyjne, ale konkretnych wniosków i propozycji praktycznych, a mianowicie:

a. wniosków dotyczących zwiększenia produkcji w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych,

b. propozycji dotyczących konkretnych posunięć podnoszących materialne zainteresowanie kolchozów i kolchoźników w kierunku wzrostu produkcji,

c. propozycji w sprawie równomiernego wykorzystania pracy kolchoźników w ciągu całego roku.

d. propozycji racjonalnej organizacji produkcji (dla konkretnych stref gospodarczych, bądź typów kolchozów),

e. wniosków w sprawie obniżki kosztów własnych jednostki produkcji rolnej itd.

Jako jedno z zadań w tych pracach ekonomiści radzieccy postawili sobie opracowanie propozycji odnośnie zmian w strukturze kolchozu i w systemie opłaty pracy (przechodzenie na opłatę pieniężną).

Problem ekonomicznej efektywności mechanizacji rolnictwa

Problem ten jest bardzo szeroko postawiony w badaniach ekonomistów radzieckich.

Należy jednak przypuszczać, że w związku z ostatnimi zamierzeniami odnośnie przyszłej roli MTS w planie pracy naukowej nastąpią istotne zmiany w ujęciu problemów mechanizacji.

Problem zwiększenia produkcji i podniesienia rentowności sowchozów

Najciekawsze z zagadnień w tym zakresie to:

1. racjonalne rozmiary sowchozów i poszczególnych działów w sowchozach różnych stref ZSRR,

2. racjonalna organizacja produkcji w kolchozach na terenach poddługowych i nowozagospodarowanych,

3. umocnienie rozrachunku gospodarczego, obniżenie kosztów własnych oraz podniesienie rentowności sowchozów,

4. prawidłowe kojarzenie gałęzi produkcji w sowchozach,

5. drogi wzrostu wydajności pracy, itd.

Podobnie jak w większości badań, mają one być prowadzone w terenie, a także w oparciu o dane masowej statystyki.

Badania te mają na celu:

a. opracowanie wniosków w zakresie kojarzenia gałęzi w sowchozach o różnych kierunkach produkcji, zabezpieczających maksymalną produkcję przy minimalnych nakładach pracy i środków na jednostkę produkcji,

b. opracowanie propozycji posunięć umożliwiających podniesienie wydajności pracy i rentowności sowchozów na podstawie racjonalnej organizacji produkcji.

Problem racjonalnego rozmieszczenia i specjalizacji rolnictwa

Zagadnienia, jakie obejmuje ta problematyka, są przedmiotem badań niemalże większości instytutów naukowych rolnictwa. Jednakże, jak wyjaśniają naukowcy radzieccy, materiały badawcze w tej problematyce są bardzo rozproszone. Dużą przeszkodą w syntetycznym ujęciu tej problematyki jest brak klasyfikacji i bonitacji użytków rolnych oraz jednolitego określenia możliwości osiągnięcia odpowiedniego poziomu produkcji w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych przy najmniejszych nakładach pracy i środków, zgodnie ze zróżnicowanymi warunkami poszczególnych rejonów kraju.

Poważną pracę badawczą w zakresie tej problematyki wykonała ostatnio Rada Rozwoju Sił Wytwórczych przy Akademii Nauk ZSRR. Opracowana została mianowicie „Hipoteza rozmieszczenia rolnictwa”, zawierająca wytyczne kierunków produkcji i specjalizacji poszczególnych stref i rejonów. Prace

te rozpoczęto w ZSRR przed trzema laty od opracowania stref przyrodniczych i prowincji oraz wytyczenia wielkich rejonów ekonomicznych. Cały obszar ZSRR podzielony został na 13 podstawowych rejonów ekonomicznych kompleksowych, tzn. obejmujących całością gospodarki rejonu. Wydzielono 35 stref rolniczych.

W planie 5-letnim dla problematyki rozmieszczenia i specjalizacji został określony ramowy zakres zagadnień. Oto niektóre z tematów:

1. kompleksowa rejonizacja warunków przyrodniczych w przekroju stref oraz ich ocena rolnicza,

2. ekonomiczna ocena poszczególnych użytków rolnych, w przekroju stref, w związku z opracowaniem podstaw katastru gruntów,

3. aktualne rozmieszczenie i specjalizacja rolnictwa w przekroju stref i konieczne zmiany dla gospodarstwa najkorzystniejszego rozmieszczenia i specjalizacji rolnictwa w dalszej perspektywie,

4. ustalenie stref produkcji głównych roślin uprawnych i produkcji zwierzęcej, zapewniających osiągnięcie możliwie najwyższego poziomu w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych przy najmniejszych nakładach pracy i środków na jednostkę produkcji.

W badaniach tych, obok powszechnie stosowanych metod, na szeroką skalę mają być organizowane ekspedycje terenowe, w których wezmą udział zespoły badawcze, grupujące specjalistów różnych działów rolnictwa.

Oczekuje się, że badania te będą miały praktyczne znaczenie dla opracowania katastru rolnego oraz dla prac nad perspektywnym rozwojem rolnictwa.

Pierwsze próby metodyczne opracowań planu perspektywnego rolnictwa podjęta w 1956 r. Wszechzwiązkowa Akademia Nauk Rolniczych i Instytut Ekonomiki Rolnej w Moskwie. We wrześniu 1956 r. odbyła się sesja Akademii Nauk Rolniczych poświęcona tej problematyce.

Problem ekonomicznej efektywności różnych gałęzi rolnictwa i postępu technicznego w rolnictwie

Problematyka ta staje się coraz bardziej atrakcyjna wśród ekonomistów radzieckich i odzwierciedla poważną zmianę w pracach ekonomistów w kierunku konkretnej pomocy praktyce gospodarki narodowej. Tak jak w więk-

szości prac badawczych dużo miejsca zajmuje sama metodyka badań. Wymienimy tu następujące zagadnienia:

1. metodyka określenia ekonomicznej efektywności gałęzi produkcji różnych roślin uprawnych oraz rodzajów pogłównia zwierzęcego,

2. ekonomiczne uzasadnienie racjonalnych systemów gospodarki polowej i hodowlanej, odpowiednio do różnych warunków stref rolniczych ZSRR,

3. opracowanie najbardziej racjonalnych, ekonomicznie korzystnych sposobów organizacji procesów produkcyjnych w różnych strefach i wyspecjalizowanych typach kołchozów i sowchozów.

Podstawową metodą badań, przyjętą przez ekonomistów radzieckich zajmujących się tą problematyką, jest metoda określania nakładów pracy i środków na wszystkie rodzaje prac związanych z uzyskiwaniem jednostki produkcji, przy różnych poziomach mechanizacji, melioracji, w różnych warunkach glebowych i klimatycznych.

Problem ekonomicznej efektywności inwestycji rolnych

Podobnie jak w poprzedniej grupie zagadnień, tak i w tej problematyce robione są pierwsze kroki.

Za główne zagadnienia w tej problematyce uznano opracowanie metodyki określania ekonomicznej efektywności różnego rodzaju inwestycji rolnych w warunkach poszczególnych stref rolniczych ZSRR.

Problem ekonomicznego uzasadnienia jednolitych cen produktów rolniczych

Ta problematyka nie cieszyła się w przeszłości popularnością i jest również niewątpliwie zwrotem w badaniach ekonomistów rolnych, nie tylko radzieckich. Wyszła ją bezpośrednio praktyka gospodarcza i jej potrzeby. Badania te w zamierzeniach na najbliższe lata mają umożliwić opracowanie systemu jednolitych cen i ich dyferencjacji w przekroju stref kraju. I to wyznacza do pewnego stopnia najważniejsze zagadnienia, do których zaliczono:

1. ekonomiczną analizę poziomu państwowych cen artykułów produkowanych przez kołchozy i ich wpływu na wzrost produkcji w kołchozach.

2. uzasadnienie jednolitych cen różnorodnych produktów rolniczych, odpowiednio zróżnicowanych dla poszczególnych stref ZSRR.

W badaniach tych za podstawową metodę przyjęto: studiowanie zmian cen, ich stosunku, wahań strefowych i sezonowych w strefach oraz porównywanie ich z kosztami produkcji.

Problem polepszenia systemu rachunkowości i sprawozdawczości rolniczej

Jest to ostatni z problemów określonych w planie jako węzłowy.

Oczekuje się od tej problematyki praktycznych wniosków:

1. uzasadnienia podstawowej dokumentacji produkcyjnej,

2. opracowania systemu operatywnej rachunkowości przedsiębiorstw rolnych,

3. polepszenia i unifikacji sprawozdawczości w kolchozach, MTS i sowchozach.

Z innych zagadnień, jakie zamierza ją kontynuować ekonomści radzieccy, wymienić warto następujące:

1. poziom i struktura nakładów pracy i środków na jednostkę produkcji w rolnictwie zagranicą,

2. organizacja produkcji w wielkich kapitalistycznych przedsiębiorstwach rolnych,

3. typy produkcyjne przedsiębiorstw rolnych i ich organizacja produkcji w warunkach konkretnego rejonu,

4. organizacja i ekonomika dostaw, transportu, przetwórstwa rolnego i przechowalnictwa.

Sformułowane w planie węzłowe problemy o dużym znaczeniu gospodarczym, rzecz jasna, nie wyczerpują ani zainteresowań ani zamierzeń ekonomistów rolnych w ZSRR. Plan wskazuje jedynie na te problemy, które powinny znaleźć pierwsze miejsce w warsztatach badawczych ekonomistów rolnych.

Można oczekiwać, że podjęcie przez ekonomistów radzieckich zaniedbanej dotychczas problematyki częstokroć wzbogaci literaturę ekonomiczną, teorię socjalistycznego rolnictwa i przyniesie skuteczną poprawę w rozwoju rolnictwa.

W. Misiuna